

Napsal Václav Tille

(E*forum, 28. 07. 2021)

Literární dějepisec, folklorista a komparatista, teatrolog, literární, divadelní a filmový kritik, autor pohádek a bajek (jako Václav Říha), překladatel a editor Václav Tille (1867–1937) působil od roku 1903 v oboru srovnávacích dějin literatury na pražské filozofické fakultě (v letech 1921–22 zde byl děkanem). Z díla této mnohostranně založené osobnosti připomínáme rozsáhlou a svěbytnou publicistiku: Série svižně a přístupně podaných článků, glos a komentářů, tematizujících množství základních otázek i potřeb literární historie, kritiky a kulturního života, nejen dobově aktuálně glosujících, ale i zobecňujících, publikoval Tille pod šifrou Ω v Národních listech (zejména v letech 1898–1907), poté především ve Venkově (ve dvacátých letech) aj. Dva příklady této jeho pozoruhodné aktivity – texty nadepsané Záškodníci (Národní listy 46, 1906, č. 185, 7. 7., s. 6) a Dopisy mrtvých (tamtéž, č. 338, 8. 12., s. 13) – uvádíme jako podněty k (nejen letní) četbě.

lm

Záškodníci

Nedávno objevilo se v denních listech Zasláno, kterým Svatopluk Čech se bránil proti nějakému pokusu pořádit z jeho děl antologii bez jeho vědomí. Měl patrně dostatečné důvody – důvody, kterých by ostatně, často bohužel, ke stejným ohražením mohli užít i jiní naši autoři. Tiskový zákon má taková nějaká ustanovení, která obratnému interpretu dají vykořistit cizí duševní práci – ať již na prospěch soukromý, či obecný. Sebenemotornější vynález nějakého nového „perpetuum mobile“ nalezne snadno v ochranné známce bezpečnou ochranu. Sebebanálnější odrhovačka požívá takové ochrany, že si nesmíte ani vlastnoručně opsati dvě notové stránky hloupého doprovodu, a dokonce každý hostinský je, tuším, zodpověden za to, že za všechno, co která kapela u něho sehraje, je zapraven autorovi poplatek provozovací a vyžádáno jeho svolení. Ale epigram, báseň, paradox, fejeton i výňatek z většího díla, to vše se za jistých podmínek může stát věcí ničí – pro obecné blaho. Vyrábitele různých čítanek a antologií prohánějí se volně po literárních luzích a odstřelují, kde co se jim hodí. I když při tom narazí občas na nějaký paragraf – jaké žaloby a soudy, jaké zbytečné nesnáze pro autora, kdyby chtěl takovou složitou a nejistou při hájit svůj duševní majetek. Dokud tím není citelně postižen jeho nakladatel, neb dokud mu nevydá někdo jeho povídku neb báseň pod svým jménem, smíří se obyčejně se svým osudem. Není naivnějších lidí nad takové vyrábitele antologií a podobných „sbírek“. Pytlák, který se domnívá, že pánbůh stvořil zvěř pro všechny, je ještě prohnáný úskočník vedle takového sestavovatele vzorných novel, redaktora lyrického almanachu neb sběratele nejkrásnějších myšlenek české poezie.

Organizovaná obrana spisovatelů bude jistě nejlepší ochranou proti takovému záškodnickému vykořisťování duševní práce autorské. Dobrou však, ne-li přímo nejlepší pomůckou zůstává, dovede-li

energicky zakročiti každý postižený zvlášť. Nejenže užije všech pomůcek zákona, aby zamezil vyklestění, zmrzačení a „jazykové upravení“ svého díla pro školu, pro mládež nebo pro lid, ale také že proti špatnému postaví *lepší*.

Všechny ty antologie, ukázky atd. vznikají povětšinou z jisté, byť nejasně uvědomělé potřeby. Autor, třeba nebyl sám obchodníkem, nemá zůstávat netečným vůči svému čtenářstvu. Je potřeba, aby měl dosti vlivu na svého nakladatele, tak aby dílo jeho nestávalo se jen obchodním zbožím určité firmy, ale aby občas on sám mohl řídit způsob, jak se uvádí do čtenářstva.

Svatopluk Čech svého času sám prakticky ukázal, jak lze vyhovětí přáním čtenářů, aniž je potřebí dávat své dílo do rukou nepovolaných oprávců a vydavatelů. Gymnázia přála si mít Čechovy Petrklíče ve zvláštním laciném vydání, aby je mohla uvést jako četbu školní. Nakladatel Čechův splnil přání a myslím, že nelitoval. Projevem-li dnes neobratným pokusem touha po zvláštním vydání výběru z Čechových spisů k podobnému účelu, nic snazšího, aby přání vyhověno bylo stejným způsobem jako svého času Petrklíči. Uznávají-li naši nakladatelé vlastenecké povinnosti, je jednou z prvních postarat se o to, aby moderní autoři čeští vnikali do škol v neokleštěné podobě a bez gramatické uniformy. Praktickým výběrem z díla a účelným vydáním, jež rozměrem a vnější úpravou odpovídá požadavkům, lze to pořídit nejsnáze a také bez obětí hmotných. Nepochybuji, jde-li v uvedeném případě o vážnou potřebu a nejen o literární záškodnictví – že autor i nakladatel oddají se s největší ochotou účelnému rozšíření děl Čechových.

Dopisy mrtvých

Čím víc se vzdalujeme dobou od minulých mrtvých, tím více schematickou stává se jejich postava, tím méně jeví se nám jejich povaha dobrými individuálními rysy, zato pak tím víc vystupují rysy základní a zákonitost jejich. Při vzdalování prostorově dovedeme svůj dojem stále revidovat smyslovými zřeteli i výpočty, i nekonečné vzdálenosti hvězd, nejrozmanitější nesmírný život na nich, jak zhušťuje se nám v barevné pouze záření, v lesklý bod a několik matematických zákonů. – Zato ducha-li pozorujeme, vzdáleného od nás dobou, nemáme prostředků korigovat a stvrzovat své úsudky přímým názorem. A tak staletí vytvářejí tradici, která sice rovněž zhušťuje postavu v její základní rysy, ale neposkytuje nám možnost očitě revize. Historické postavy nabývají tvrdých, neměnných tahů, stávají se součástí historie, která vtiskuje jim celkový charakter základní. Tradice zmocňuje se postavy a vytváří často figuru *novou*, od pravdy *odchýlnou*, a minulá skutečnost i historický obraz *rozcházejí* se často podstatně.

Nemůžeme-li přímým pozorováním se přesvědčovat o chybách povstalých, máme přece v důvěrných dokumentech dosti spolehlivý pramen, z něhož lze pravdivě obnovovat zašlé a přebarvené rysy původní. Není dokonalejšího pramene pro poznání vnitřního života umělce, pokud netvoří, než jeho důvěrné listy. Neurčil je ovšem současné veřejnosti a bývá pocit vždy poněkud teskný, stává-li se minulý důvěrný život předmětem pitvy. Je však nutná pitva, ovšem třeba dříve dobře uvážit její způsob a účel. Je-li cílem nadšeného studia literatury a umění „uctívat hrdiny“, nesmí úcta zvrhat se v modlářství. Nechceme si z mrtvých duchů vytvářet modly dokonalé šablony, chceme s nimi obcovat v živém styku, prociťovat s nimi jejich velké a krásné myšlenky. A to možno teprv, pronikáme-li všechen jejich život, známe-li je opravdu důvěrně a dovedeme-li pohrdati malicherným strachem před pomluvami a výsměchem omezených lidí, kteří dovedou ve všem nalézt doklad pro své ploché

smýšlení.

Tvůrčí duchové ovšem po celý život střežívali svoje nitro, usilují zpravidla, aby setřeli z paměti na sebe vše, co není jejich tvůrčím projevem. Usilují ukázati se budoucnosti jen v díle dokonale vytvořeném. Budoucnost však právě tak usilovně hledí, když odešli, proniknouti onen život, z kterého rostlo umělecké dílo. A tak umělci vždy budou pálení své listy a budoucnost bude vyhrabávati z popelu jejich zbytky.

www.ipsl.cz